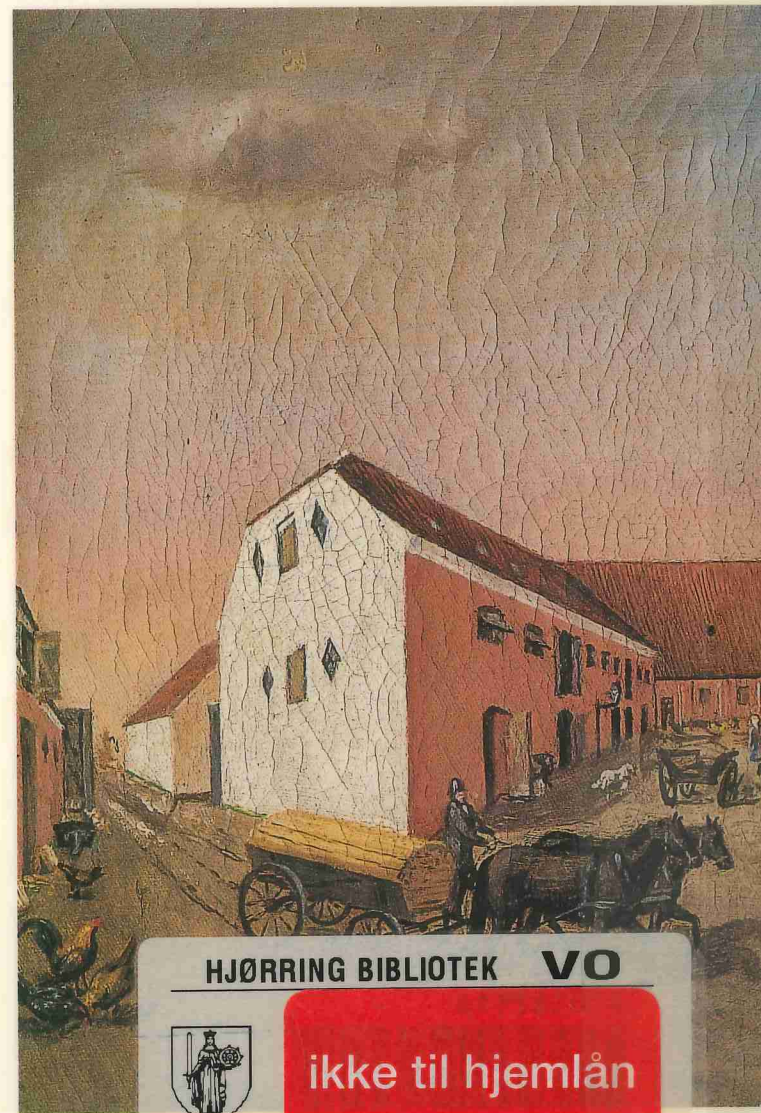

Vendsyssel Årbog 1993

I 46.4 Vendsyssel

Vendsyssel årbog 1993

HJØRRING BIBLIOTEK VO

ikke til hjemlån

81-46-2
ISSN 0085-7645

46.4 Vendsyssel
Vend 1993

flygtning, men barakbyggeri, bevogtning, undervisning m.m. har man ikke kunnet gøre op. Danmark fik fra Vest-

tyskland flere år senere et engangsbeløb til delvis dækning af udgifterne.

Hans-Jürgen Schwarz
Am Bullenberg 6, 38476 Barwedel, Tyskland. Født 1930. Pensionist.

Niels Schwartz
Lodsvej 10, 9990 Skagen. Født d. 13. april 1927. Handelsuddannet. Columnist ved Skagens Avis.

Vi kridter skoene...

Barndomserindringer fra Vendsyssel

Af Jens Mølbak

Da jeg skulle sammenskrive mine barndomserindringer, fik jeg lyst til at begynde min fortælling et helt andet sted end ved den spæde barndom. Jeg syntes, det kunne være morsomt at finde ud af, hvordan to mennesker - altså min mor og far - som man jo er et produkt af, i det hele taget har fundet sammen, og hvordan deres baggrund har været.

Jeg har - helt sikkert som så mange andre - gjort den fejl, at jeg ikke har spurgt, mens tid var, det vil sige medens mine forældre levede, så min viden omkring de to familier var ikke særlig stor.

Jeg var dog i den heldige situation, at der var hjælp at hente, idet min fætter, Reinhardt Therland, som nu bor i Frederikshavn, har gransket en hel del i familieskabet på min mors side. Min fars fætter, Richard Richardsen, der bor i Skagen, og er den eneste nulevende af den ældre generation, har - sin alder til trods - en strålende hukommelse og kan forklare familief forholdene et godt stykke tilbage i tiden på min fars side. Så jeg har selvfølgelig indhentet mange oplysninger hos de to.

Min morfar og mormor

Min mors far, Niels Julius Bertelsen, blev født den 7. juli 1866 i Uggerby, hvor hans forældre havde et lille landbrug. Min mors mor, Emma Olivia Samuelsdotter, blev født den 19. december 1859. Også hendes forældre havde en lille

Niels Julius Bertelsen (1866-1946) fotograferet i sit sidste leveår.

gård, Nordgården i Molneby i Langlån-
da sogn i Sverige, ikke så langt fra Göte-
borg.

Hun udvandrede fra Sverige i 1866 til
Danmark og bosatte sig i Flade Sogn,
hvor hun blev ansat som "tyende" på
godset Knivholt ved Frederikshavn. Min
morfar blev et års tid senere ansat som
arbejdsmand på Knivholt. Her traf de
hinanden og giftede sig i Flade Kirke
den 21. februar 1892.

De blev nogle år på Knivholt, hvor de
boede i Dalhuset, som helt sikkert må
have været en af godsets arbejderboli-
ger.

De fik i deres ægteskab 7 børn, flere af
dem er født i perioden på Knivholt, her
iblandt min mor, Helene Marie Bertel-
sen, der kom til verden den 23. januar
1897.

De forlod Knivholt den 1. januar 1899
til normal skiftedag, og så flyttede de til
Fristrup i Børglum sogn. I 1805 fik begge

Arbejderhuset ved Børglum Kloster, ca.1928.

mine morforældre arbejde på Børglum
Kloster, min mormor som malkekone og
min morfar som daglejer. I den forbin-
delse kom de til at bo på Skøttrup Hede
i et af de arbejderhuse, der hørte til
Børglum Kloster. Der hørte for øvrigt 3
tønder land til, og de skulle jo passes,
men det måtte i sagens natur blive om
aftenen efter endt arbejdstid på klostre-
ret. Der er nok ingen tvivl om, at der har
været mange, lange og strenge arbejds-
dage for mine morforældre, men også
for alle børnene efterhånden, som de
voksede op. Men som skik var, blev alle
børnene tidligt sendt ud at arbejde på de
omkringliggende gårde, henholdsvis
som høverdrenge eller som pige i huset.

Min morfar hørte til den seje, hårde
type, der gjorde sit arbejde perfekt -
man kan roligt sige, at han knoklede, og
det gjorde han hele sit liv igennem til en
naturlig alderdom og en svær sukkersy-
ge satte stop derfor i 1946.

Han hørte til de betroede medarbejde-
re på Børglum Kloster, idet det var hans
job at passe klosterets store park, hvor al
græsset skulle slås med le, ligesom han
var den eneste, der var betroet ilægning
ved tærskemaskinen.

At godsejer Chr. Rottbøll har været
godt tilfreds med sin medarbejder ses
derved, at godsejeren ved sin død testa-
menterede min morfar så mange penge,
at han var i stand til at købe arbejderhu-
set, som de boede i.

Min mormor tog selvfølgelig sin del af
sliddet både derhjemme og ved malk-
ningen på klosteret, men da hun i
begyndelsen af 1900-tallet blev grebet af
den indre missionske vækkelsesbølge,
der gik over landet, ændrede det til-

værelsen i det lille husmandssted.

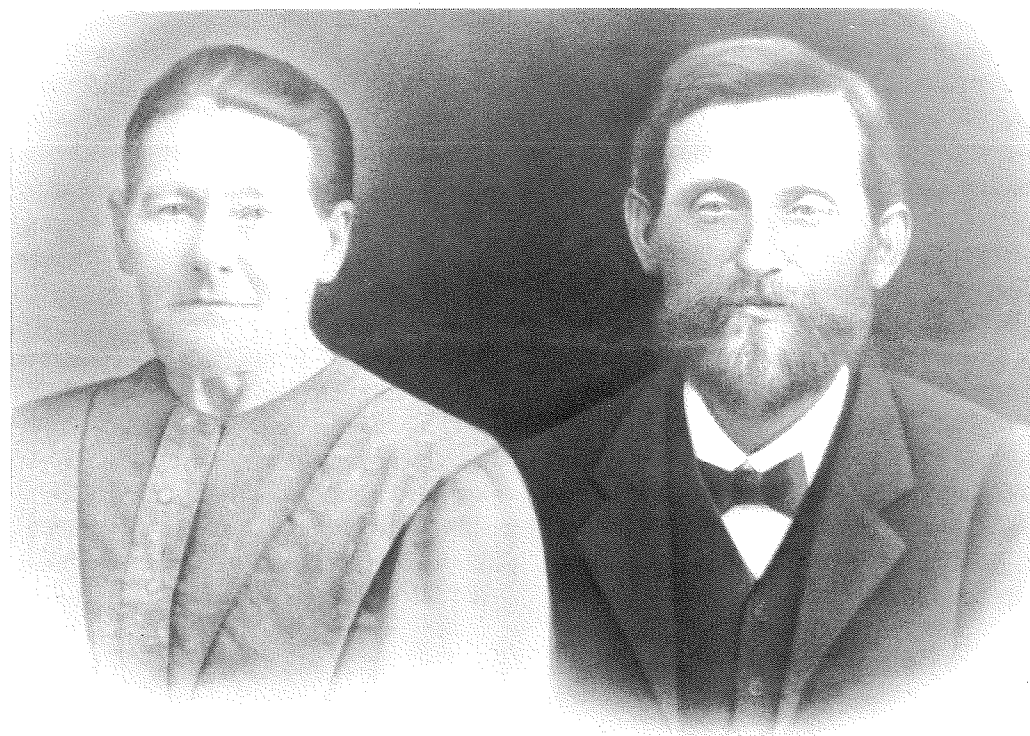
Min mormor blev en meget ivrig kir-
kegænger modsat min morfar, som hel-
lere ville passe de daglige forpligtelser
derhjemme - også om søndagen.
Nedenstående eksempel, som jeg har fra
min mor, viser til gengæld, at min mor-
mor i nogle tilfælde havde misforstået
sin gudstro.

Efter hendes omvendelse kom der
meget strenge retningslinier i hjemmet,
og en dag, da min mor havde gjort et
eller andet forkert, havde hun også -
som børn jo gør for at klare frisag - stuk-
ket min mormor en lille hvid løgn.

Moderen opdagede det imidlertid, og
så vankede der en ordentlig "skidebal-
le", hvorefter min mormor sluttede den-

Folkehold på Børglum Kloster 1930. Forrest i midten med fuldskæg ses Niels Julius Bertelsen.

Mine morforældre, Emma Olivia Samuelsdotter og Niels Julius Bertelsen.

ne omgang skældud med ordene: "Så kan du lige tro, at "den onde" kommer og henter dig i nat."

Min mor, der højst har været 4-5 år gammel, blev selvfølgelig meget ulykkelig over den skæbne, der skulle overgå hende. Før hun lagde sig til sengs den aften, gav hun den smule legetøj væk, hun havde, til sine søskende, og med bankende hjerte satte hun sig i sin seng og ventede på det, der skulle ske. Sove turde hun ikke og kunne vel heller ikke. Da morgenen gryede og en ny dag oprandt, sad hun stadig i sin lille seng og ventede på "den onde". Hun kunne

ikke forstå, at det, hendes mor havde sagt, ikke passede, der måtte være noget galt et eller andet sted. Legetøjet fik hun tilbage, hverdagen gik sin vante gang, men det sår af angst, der var kommet i hendes lille sjæl, blev aldrig lægt.

Forståeligt er det vel, at hun ikke kunne føle noget for Indre Missionen, snarere tværtimod. Kort før sin død i november 1980, hvor vi sad og snakkede sammen, genoplevede hun denne "begivenhed" og kommenterede den med ordene: "Jeg glemmer det aldrig."

Min mormor døde forøvrigt i 1935 endnu medens de var ansat på Børglum

Kloster, og jeg vil da meget nødigt have, at læseren skulle få det indtryk, at hun var et dårligt menneske, snarere tværtimod, men hun blev ligesom så mange andre, på den tid, revet med af den vækelsesbølge, der gik over landet.

Min farfar og farmor

Min farfar var af en meget gammel Skagen-slægt, nemlig Richardsen-slægten. Han blev født den 24. december 1869 og fik navnet Andreas Richardsen. Der var mange børn i familien, og også her kom børnene hurtigt i gang med at arbejde.

Min farfar blev fisker - ligesom sin far - og det blev forøvrigt alle drengene i familien, for som kutyme var dengang, kom de fleste drenge til at arbejde på havet i konfirmationsalderen, og måske endda før. Arbejdet som fisker var ikke som i dag, hvor man har kuttere af forskellig størrelse at fiske fra. Dengang fiskede man fra kysten i små åbne både, så både udbyttet og indtægten har været derefter.

Min farmor hed Inger Ane Kirstine Jensen, hun blev født den 12. november 1871 i Bindslev.

Hendes far, Jens Jensen Mølbak, var født og opvokset i Skagen og havde en overgang plads som avlskarl på en gård i Skagen, inden han flyttede til Bindslev og stiftede familie dér.

Men det var i Skagen, mine bedsteforældre på den side traf hinanden, de giftede sig i 1891 og blandt de 6 børn, der kom i ægteskabet var min far, Jens Martin Richardsen, der blev født den 12. december 1894.

Familien boede den første tid tilleje

hos en fiskerfamilie i Skagen, men i 1901 flyttede de til det gamle fattighus på Krøyersvej nr. 5, som de købte af fattigvæsenet. Om huset blev for lille, ved jeg ikke, men i 1909 solgte de i hvert tilfælde "fattighuset" og byggede en stor rødstensbygning på grunden ved siden af, og kom nu til at bo på P.K. Nielsens Vej nr. 27.

Her boede de til 1921, hvor de åbenbart fik lyst til at se andre græsgange.

Først flyttede de til Tversted, hvor min farfar foruden at fiske også havde job

Jens Mølbaks farfar, Andreas Richardsen.

som landpostbud. De blev dog ikke i Tversted så længe, for efter et års tid flyttede de til Lynæs ved Hundested.

Det blev nu heller ikke lykken for dem, for det første døde min farmor af en uhelbredelig sygdom den 13. februar 1926, og for det andet blev min farfar snydt så grundigt i en handel med en fiskerjolle, idet det viste sig, at motoren var komplet ubrugelig. Han havde været en nogenlunde holden mand, men nu var han faktisk ruineret, og familien vendte næsen hjem til Skagen.

Her kom de til at bo tilleje i et lille hus tæt ved avlsbruger Carl Poulsen - vist nok kaldet "Den sorte lade", på grund af husets sorte gavl.

Helene Marie Bertelsen og Jens Martin Richardsen, forfatterens forældre.

Det var svært for min farfar at være enkemand, og han søgte da en hus-hjælp. Min mor, som havde været ung pige på Børglum Kloster og på andre gårde deromkring, fik lyst til at søge denne plads.

Min far havde i nogle år sejlet som sømand rundt omkring i verden, men havde fået en hjertesygdom, og var vendt tilbage til sit hjem. Her traf mine forældre hinanden, og så skal der jo ikke meget fantasi til at føre historien videre - for de blev selvfølgelig gift i Skagen Kirke i 1930.

Det skal lige nævnes, at i 1926 købte fisker Chr. Bødker og hans kone Marie Bødker huset på P.K. Niensens Vej 27, og

skæbnen ville, at min mor og far kom til at bo i en lille lejlighed på 1.sal hos Kesse og Marie - altså i min fars gamle hjem.

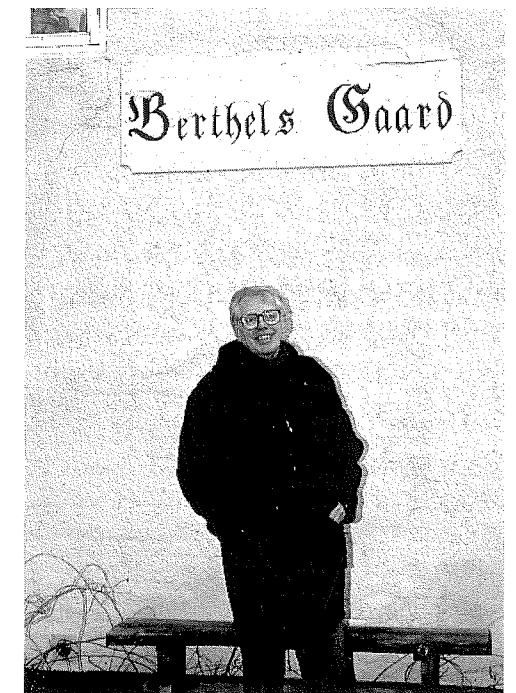
I 1934 flyttede familien, der nu bestod af mor og far og 3 drenge til Bertelsgård på Lods Vej nr. 7, og her kom jeg og min lillebror til verden. Herfra har jeg mine barndoms- og ungdomserindringer, så langt om længe er jeg da nået til "sagens kerne".

Bertelsgård blev bygget i 1802 af en fiskeskipper, der hed Mads Jepsen. Han var ejer af huset til 1843, hvor det blev solgt til fisker Bertel Jørgensen. Og mærkeligt nok har huset fået sit navn efter ejer nr. 2, idet renseriejer N.M. Pultz, som købte huset i 1949, gav det navnet "Bertelsgård".

Da jeg kom til verden i 1934 så huset unægtelig noget anderledes ud. Der boede tre familier deri, og vi boede i den vestre ende.

Da jeg første gang skulle vise min kone mit barndomshjem, kom jeg til at sige, at jeg var født i de fire første vinduer, en fortalesse, jeg selvfølgelig har måttet høre for nogle gange siden.

Når jeg tænker tilbage på mit barndomshjem, og hvordan det var, har jeg svært ved at forstå, at en familie kunne bo der. Der var ingen entre til huset, det vil sige, at man gik lige ind udefra og direkte ind i stuen. Det var ikke særlig rart og slet ikke om vinteren og i dårligt vejr, hvor regn og sne og kulde havde adgang gennem den gamle, utætte yderdør. Jeg husker mangen en vintermorgen, hvor sneen lå lige så fint inde i stuen, når vi kom op, eller rettere sagt når

Jens Mølbak ved barndomshjemmet Bertels Gård i Skagen.

min mor kom op, for det var hende, der hver morgen, vinteren igennem, stod først op for at tænde op i kakkelovnen, så der var varme i stuen, når vi andre skulle op.

Foruden en lille stue havde vi kun et soveværelse, et meget lille kammer og et køkken. Også fra køkkenet var der direkte udgang til det fri. I disse få, små rum boede så familien, der efterhånden bestod af 2 voksne og fem børn - drenge allesammen.

Når vinteren var hårdest, skulle der forfærdelig meget brændsel til for at holde kulden fra døren. Masser af varme gik direkte ud i det fri fra såvel den utætte dør, som når døren gik op og i 30

gange eller mere om dagen. Vi fyrede mest med brænde, og den ene af mine brødre var en knag til at skaffe det. Utalige er de læs, han stolt har kørt hjem på en lille trækvogn, der var lavet til formålet. Han havde en speciel evne til at indynde sig hos de rigtige mennesker og få lov til at tage f.eks. gamle fiskekasser, ilanddrevne bundgarnspæle o.s.v. Vi andre var gode til at skubbe på læsset, og til at save og kløve brændet.

Men som i de fleste andre gamle huse, kunne kun stuen varmes op, og hyggeligt var det, når min mor havde fået tændt petroleumslampen, og vi alle samledes omkring den varme kakkelovn, hvor vi med store øren lyttede til min far, der gerne fortalte om sine oplevelser rundt om i den store verden. Det var jo digt det meste af det, men spændingen var ikke mindre af den grund. Han sang også meget gerne viser, sømandssange, danske sange og alt muligt andet, altsammen til akkompagnement af kedlens syden i kakkellovnen. Han havde forøvrigt en usædvanlig smuk sangstemme, og glemte da heller ikke at fortælle om dengang han havde sunget for biskoppen i kirken.

Var der varmt og godt i stuen, var der til gengæld minusgrader i soveværelset. Derfor sørgede min mor omhyggeligt for, at der blev varmet mursten i kakkellovnen. De varme sten blev så pakket ind i avispapir og lagt i fæen (fodenden) af sengen. Jeg kan endnu mærke, hvor velgørende det var at sætte sine små fødder på de varme sten. Man kunne ligefrem mærke, hvordan varmen bredte sig op i kroppen. Når så først man havde fået

varmen, og det følte hyggeligt og godt, kunne man let falde i søvn og drømme sødt, medens vinterstormen piskede bølgesprøjtet op imod ruderne, og fornemmelsen af at være godt beskyttet indendøre gav jo trygheden.

Spøgeri

Selvfølgelig var der tidspunkter, hvor det var svært at falde i søvn, så kunne man ligge og lytte til lydene fra huset. Alle kender til, at når blæsten rigtig tager fat, så kommer der mange mærkelige og uhyggelige lyde fra et gammelt hus. Når så fantasien løber rigtig løbsk, kunne man tydeligt høre f.eks. fodtrin på loftet, og der var ingen tvivl i ens sind om, at det var et eller andet spøgel-sesagtigt, der bevægede sig. En nat var det helt tydeligt, at "noget" listede rundt deroppe. Alle hørte det, og hårene rejste sig på ens hoved, og man var glad for, at vi sov mange sammen. "Sagen" måtte selvfølgelig undersøges, og ved nærmere eftersyn viste det sig, at en mår havde søgt ly for vinterkulden og taget bolig på loftet. Der blev sat en fælde op, og måren var nysgerrig nok til at gå deri.

Der var "noget" i huset. Jeg har aldrig selv fornemmet det på noget tidspunkt, men vi havde en jul besøg af min onkel, en af min fars brødre. Han var kommet tilrejsende og skulle holde jul hos os. Han overnattede i stuen julenat, og da vi kom op om morgenen, var han helt bleg. Han fortalte da, at han om natten ganske tydeligt havde set et ansigt stirre på ham fra det ene hjørne i stuen. Mine forældre slog det selvfølgelig hen, men oplevelsen var årsag til, at min onkel rej-

ste igen allerede 1. juledag. Når min onkel mente, at han virkelig havde haft denne oplevelse, kan det skyldes, at der, sikkert aftenen før, er blevet talt om en gammel skrøne, der på et tidspunkt blev knyttet til huset.

Der fortælles nemlig, at en mand med tilknytning til stedet engang i tidernes morgen havde slået en kaptajn ihjel. Denne kaptajn, som var drevet halvdød i land efter et skibsforlis, havde skibets pengebunde bundet til sin krop. Efter mordet tog manden pengebunden og begravde den i sandet på det sted, hvor huset senere blev bygget. Som alle de gamle skrøner fortæller, kunne manden her ikke finde fred i sin grav, og måtte søge tilbage til stedet, hvor han havde begravet pengebunden. Disse historier er kendt af de fleste gamle skagboer og findes i mange variationer.

Jeg kan fortælle, at ansigtet aldrig er set siden.

Belysning

El var der som sagt ikke i huset, og gas var der heller ikke. Jeg husker, hvordan primussen hvædede, hver gang der skulle laves mad, bages brød eller blot koges en kedel vand. Dem skulle der jo koges en del af, især hver lørdag aften, når vi alle skulle i baljen. Det siger sig selv, at det var temmelig besværligt at skifte vandet ud - der kom selvfølgelig en kedelfuld i nu og da - men ellers var det det samme vand, der blev brugt, og det er vel forståeligt, at der var rift om at være den første i baljen.

Når primussen var tændt, kunne den afgive en smule varme i det vinterkolde

køkken, men det slog aldrig fejl, at så snart frosten satte ind, skulle vandrørerne pakkes godt ind i aviser og klude for at holde frosten nogenlunde ude. Der skulle dog ikke ret lave frostgrader til, før alle rørene frøs. Da min far på grund af sit dårlige hjerte ikke måtte påtage sig fysisk arbejde, tog min mor det som sin opgave at klare alle de praktiske ting i huset, altså også optøning af frosne vandrør. Selv om der var koldt i køkkenet, var der alligevel koldere udenfor. Det betød, at musene, som der var mange af på de omkringliggende marker, søgte indendørs. Det var ingen sag at komme ind, for der var revner og

Min mor, Helene Marie Bertelsen, og min ældste bror, Poul.

sprækker alle steder. Til udryddelse af disse kræ havde vi altid en musefælde stående. Den bestod af en træblok med fire huller i. I hvert hul var der en metalring, der var fjederpåvirket, og denne ring blev holdt nede af en sytråd. For at få del i godterne, som lå helt inde i hullet, skulle musene bide sytråden over, og: svup! så røg ringen op og kvalte dem. Jeg tror ikke, musene mærkede noget som helst. Vi kunne engang imellem høre smældene fra fælden, når vi sad inde i stuen, og så var det spændende at se, hvor stor fangsten var. Det var såmænd ikke så sjældent, at alle fire huller var optaget på én gang.

Måske var musebesøgene årsag til, at vi altid holdt kat derhjemme, og uanset om det var en hun- eller hankat, lød den altid navnet Gitte. Jeg tror såmænd ikke, vi havde noget specielt forhold til katte, de var der vist bare. Men, jeg husker en stor, grå hankat, som fandt det morsomt at springe i fødderne af os, når vi bevægede os barfodet. Det skete især, når vi skulle op om morgenen. Vi lærte efterhånden at komme fra sengen og ind i stuen ved hjælp af et elegant trespring, vi kunne så nøjes med at lade fødderne røre ved gulvet to gange, før vi landede på divanen inde i stuen. Det endte nu med, at vi måtte lade katten aflive, for legen blev faktisk til alvor, og så var det ikke morsomt mere.

Jeg nævnte tidligere, at petroleumlampen blev tændt. Men først skulle den igennem en renselsesproces. Hver dag blev den omhyggelig rensed og gjort ren, før der blev hældt petroleum på. Vi brugte petroleum til belysning indtil

begyndelsen af krigen, hvor det blev umuligt at få dette brændstof. Vi var tvunget til at gå over til en ny form for belysning, så vi fik karbidlampe. Endnu mindes jeg lugten af denne karbid, en lugt, som lagde sig i hele huset, når min mor gjorde klar til at skulle tænde lampen. Det var med den, som med de andre belysningsformer, vi havde, at de først blev tændt, når mørket var faldet på. Vi havde det, der kaldtes mørkningstime - men sandheden var, at jo senere lampen blev tændt, des mindre var dens forbrug.

Vi havde kun karbidlampe i et kort stykke tid. Der skete nemlig det en vinteraften, hvor min mor lige havde tændt lampen, at den begyndte at hvæse og sprutte. Det kunne hun bestemt ikke lide, og med et fast greb havnede lampen ude i sneen. Da karbidet kom i berøring med den våde sne, skete der en mindre eksplosion. Det var det sidste, vi så til karbidlampen.

Der blev nu lagt gas ind til såvel belysning som til madlavning, og især det sidste var jo helt revolutionerende for det daglige køkkenarbejde. Når man skulle bruge gas til belysning, blev der lagt et gasrør hen under loftet til lampestedet. I stedet for en pære satte man et lille fint net op, som gassen så blev antændt i. Gaslampen gav et stærkt, gulligt lys, og var i stand til at oplyse selv den fjerneste krog af stuen. Det kom især min moder til gode, som mangan en vinteraften har måttet slide med symaskinen for at holde tøjet blot i nogenlunde stand til fem knægte.

De andre familier

Det må vel også have været omkring samme tid der blev bygget en forgang til lejligheden, så efterhånden var husets vestre ende også beboelig. Det var sådan, at de to andre lejligheder begge var udstyret med forgang og mellemgang, og hvad der ellers hørte til, men for alles vedkommende gjaldt det i øvrigt, at der var lokum i gården.

I den midterste del af huset boede familien Rump. Magdalene og Ejnar Rump med deres tre drenge, Oscar, Orla og Ejgil. Ejnar var fisker, og Magdalene var, som min mor, hjemmegående, men begge havde de nok at se til. Alle vi drenge var meget fine legekammerater, og var næsten altid sammen til enten det

ene eller det andet. Desværre kom Oscar så ulykkeligt af dage ved en tragisk drukneulykke ved Klitgården. Han var kun omkring 15-16 år gammel. Det gjorde et uudsletteligt indtryk på os alle.

I østre ende boede Elisabeth Tversted. Hun og hendes mand, styrmand, Hans Tversted, havde overtaget huset efter Bertel Jørgensen, der var fru Tverstedes far. Hun hed forøvrigt også Klarup, og brugte det som sit efternavn, da hun senere blev skilt fra sin styrmand. Hun var et elskeligt menneske, og vi børn holdt meget af at komme hos hende. Hun var dårligt gående, så vi løb byærinder for hende til slagteren og til købmand Jens Tønnesen. Ofte indkasserede vi en skilling for hjælpen, og den

Parti fra Skagen.

Købmand Tønnesens butik på P.K.Nielsens Vej i Skagen

blev sommetider omsat i et kræmmerhus bolcher i Tønnesens forretning. Vi ville helst handle med frk. Rasmussen, der var kommis i forretningen, for hun var meget flink til at give god vægt.

Arbejde

Vi lærte nu meget hurtigt pengenes værdi at kende, for pengene var små derhjemme. Som tidligere nævnt var min fader invalid, men han kunne tjene lidt ved at hjælpe folk med at skrive selvangivelser, breve og skrivelser af forskellig art. Han var godt begavet, og kunne nok have drevet det vidt, hvis muligheden havde været der. Til trods for, at vi nok kunne behøve den smule penge, han kunne få for sit arbejde, var der alligevel folk, som snød ham for betalingen. Han brugte ved sådanne lejligheder et ganske bestemt udtryk. Når min mor spurgte ham: "Nå, hvad fik du så for det?", svarede han: "En bambusstang."

Første gang, jeg hørte udtrykket, ville jeg gerne se denne bambusstang, for jeg syntes det var en mærkelig måde at betale på. Jeg fandt dog hurtigt ud af, at det betød - ingenting.

Min mor var fantastisk til at klare dagen og vejen, hun måtte i sagens natur klare sig med meget lidt. Jeg kan som en lille sidebemærkning nævne, at min fars indtægt engang var på 500 kr. på et helt år. Men som barn tænker man ikke så meget over den slags. Sådant var det, og sådan skulle det vel være. Jeg må dog sige, at alle vi brødre kom meget tidligt ud at arbejde. Vi fik alle småjobs i 5-6 års alderen. Selv blev jeg mælke-dreng, da jeg var fem år gammel.

Der blev selvfølgelig prøvet på forskellig vis at øge indtægten til hjemmet. Blandt andet plukkede vi blåbær og tranebær i Hulsig hede. Min far var kendt for at vide, hvor de fleste gode bærsteder var, han kendte alle "poldene". Han cyklede flere gange om ugen den lange vej til heden, og kom oftest hjem med mange bær. Bærrene blev rensset for skidt og derefter solgt til såvel private som til byens handlende. Turene til Hulsig hede var ikke uden oplevelser. Det kunne ikke undgås, at der blev plukket bær på private områder, og Hulsigboerne værnede om deres bær. Engang var min far kommet for tæt til "privaten". Allerbedst som han var travlt optaget med at plukke bær, fik han pludselig øje på en meget vred dame, der stod lige klods op ad ham. Han lod, som om han ikke så hende, og fortsatte sit forehavende. Men hun skældte ud, og forlangte de bær, han havde plukket, udleveret. Han var nu ikke til sinds at aflevere bærrene, og spillede rollen som døvstum, og så kunne han jo ikke forstå, hvad denne dame ville ham. Enten blev Hulsigdamen godt træt af dette maskepi, eller også fik hun ondt af den stakkels mand, for han fik lov til at fortsætte sit plukkeri. Senere blev det selvfølgelig opdaget, men såvidt jeg husker, blev de to da gode venner, og kunne også more sig over den historie.

Også min mor var en flittig bærplukker, og hun og hendes gode veninde, Marie Bødker, tog ofte turen enten pr. cykel eller på gåben langs stranden. Vi unger gik ikke ram forbi, og jeg må indrømme, at jeg brød mig ikke meget

om disse søndag morgener, hvor vi gik meget tidligt hjemmefra med børsækken og madpakken på nakken. Så travede vi den lange vej langs stranden, og måtte tilbringe den hele lange dag i heden for så at trave tilbage hen mod aften.

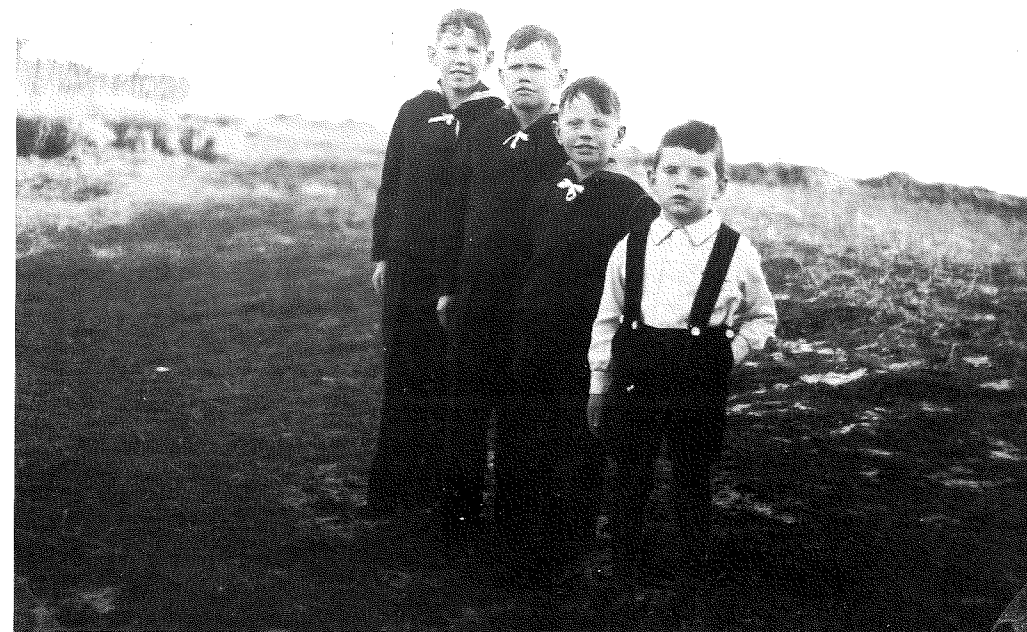
Fritid

Vi havde vore pligter, men vi havde sandelig også vore fornøjelser. Jeg tror, vi børn i Vesterby var gode til at finde på noget at beskæftige os med. Vi skulle ikke være ret mange sammen, før vi fandt på et eller andet sjovt. Oftest spillede alle vi drenge i kvarteret fodbold. Det foregik på de små marker oppe ved "Kongens", men disse små marker til

trods er der blevet udkæmpet mange store fodboldystre drengene imellem. Om vinteren løb vi på skøjter, og det foregik ved den tilsandede kirke, hvor der var nogle dejlige skøjtebaner. Vi havde alle nogle gamle skøjter, der skulle skrues på skistøvlerne, og yderligere spændes fast med remme. Når vi langt om længe skulle til at gå på isen, så skulle man være mere end heldig, hvis ikke enten en af skøjterne gik af, eller hele sålen brækkede af støvlen. Alle skistøvlerne var gamle og brugte og havde sandelig set deres bedste dage.

Traditioner

Der var ikke mange fester i familien, Udover vore konfirmationer, tror jeg

Fire af brødrene, med Jens Mølbak som nr. 2 fra venstre.

ikke, vi fejrede andet end min mors fødselsdag den 23. januar. Hvert år på denne dag mødte familien op til kaffe og andespil, og især det sidste glædede vi os vanvittigt til.

Selv tog jeg hånd i hanke med min fire års fødselsdag. Jeg gik om formiddagen rundt i kvarteret og inviterede alle de børn, jeg mødte, til fest om eftermiddagen. Jeg glemte blot at give min mor besked, og alle kan forstå hendes forbavselse, da der pludselig dukkede en flok børn op, der skulle beværtet. Selvfølgelig blev de det, min mor tryllede både det ene og det andet frem, men jeg fik da også at vide, at jeg ikke skulle prøve på at arrangere min fødselsdag på den måde en anden gang.

Ved juletid havde vi den dejlige tradition, at sidst i november måned kom bladhandler Brink hjem til os. Han havde fra sin lille kiosk medbragt årets julehæfter. Vi så dem alle igennem, og fik så lov til hver at vælge det julehæfte, vi allerhelst ville have. Jeg tror nok, at vi hver for sig valgte det samme hæfte hvert år. For mit vedkommende var det altid Knold og Tot.

Hæfterne blev afleveret i hjemmet kort før jul, og så kunne vi næsten ikke vente med at læse i dem. Men de blev gemt væk, og kom først til syne igen når de flot indpakket lå under træet juleaften. Hæftet var én af vore få gaver.

Sommerferie på Aastrup Hovedgård

Hvert år i hele vores skoletid fik vi lov til at holde 8-14 dages ferie hos min dejlige moster og onkel - Alma og Ejnar - som var fodermesterpar på Aastrup

Hovedgård.

Der var den ordning på skolen, at eleverne kunne søge om frirejse med toget i forbindelse med sommerferien. Disse fribefordringer var indtægtsbestemte, så vi fik hvert år fri rejse fra Skagen til Hjørring. Jeg mindes endnu den vidunderlige fornemmelse af feriestemning, der gik gennem klassen, når overlærer Westerstrøm kom ind, bærende sin kontorskuffe foran sig, og heri lå alle de hvide kort, der gjaldt som frirejser. Kortet blev omhyggeligt lagt ned i skoletasken, og der blev passet på det derhjemme, som var det guld.

Enkelte gange rejste min mor med os, men uanset om hun skulle med eller ej, så var hun altid nervøs for, at vi skulle komme for sent til toget, og resultatet var, at vi oftest ventede i langt over en time i ventesalen på Skagensbanen, inden vi kunne sætte os ind i toget.

Det tog sin tid at komme til Hjørring, men når vi endelig var på stationen, og moster Alma holdt udenfor med jumben og den skikkelige, gamle hest, Ellen, spændt for, og når vi kørte ad vejen igennem Sct. Knudsby, forbi Aastrup Møllegård, så var ferien rigtig begyndt.

For vi skagensdrenge var Aastrup Hovedgård et paradys. Det summede af liv fra tidlig morgen til sen aften. Der var en stor besætning hørende til gården, her iblandt mindst 20-30 store, flotte heste og et godt stykke over 200 malkekøer.

Der skulle mange mennesker til at passe et så stort foretagende, og der var også ansat et væld af piger og karle foruden røgterne, Viggo og Herluf, der

arbejdede i kostalden sammen med alle malkekonerne og min onkel, som stod for den daglige drift af kostalden. Røgterne boede i røgterboliger, der hørte til gården. Der var også en chauffør knyttet til gården, han hed Henry og boede med sin familie i huset på bakken.

Det var alle børnene fra disse familier, som blev vore gode kammerater, og som vi tumlede os med år efter år. Der var mange steder, man kunne færdes og lege, men et yndet sted var selvfølgelig den store lade. Her var der utallige gem-

mesteder når vi legede put. Vi måtte for øvrigt ikke lege i laden, men det tog vi ikke så højtideligt.

Proprietær Aaes ejede Aastrup Hovedgård. Han var en ualmindelig flink mand, og der var i det daglige ikke noget proprietær-agtigt over ham. Når sommertiden begyndte, spurgte han altid min moster: "Hvornår kommer de flinke drenge fra Skagen?" Det viste, at vi var velkomne, og at vi var ventet af selve proprietæren - og det var jo ikke så dårligt.

Aastrup Hovedgård

Lykken var, når vi kunne få lov til at køre med Aaes i hans bil til Hjørring. Han havde nu og da et ærinde derind, men vi havde udtrykkeligt fået besked om, at vi skulle spørge pænt, og vi skulle sørge for at være vasket i ansigtet, inden vi kørte med, for proprietæren skulle bestemt ikke køre til byen med beskidte drenge.

Landpostens daglige besøg var et kapitel for sig. Han kom gerne ved middagstid, og det var helt normalt, at han spiste med ved middagsbordet. Han var en vigtig person på landet, for i kraft af sit job var det jo ham, der vidste alt om, hvad der rørte sig på de andre gårde rundt om. Der blev lyttet med stor opmærksomhed, når han velvilligt berettede. Han indtog med stor appetit - ikke kun maden - men også, hvad der kunne berettes videre i resten af postdistriktet. Landposten havde forøvrigt også en anden funktion. Han tog gerne bud med til slagteren og bageren i Sct.Knudsby eller til brugsen i Sdr. Harritslev. Hvis ikke det var de helt store indkøb, kunne han også tage varerne med tilbage den næste dag.

Ellers var det sådan, at min onkel hver fredag efter arbejdstid cyklede til brugsen for at købe ind, men også for at betale, hvad der stod på "bogen". Det hændte nemlig, at vi drenge midt i ugen gik de 4 km til brugsen for at købe ind. Så gik vi med kurven over armen over den lille bro ved Liver Å og bevægede os ind i et eventyrligt landskab. Vejen snoede sig, gik over bakker og dale, og markerne på begge sider var fulde af kreaturer, der fornøjeligt gumlede løs på det friske

græs, og kun nu og da gloede på os, som om de tænkte: "I er da vist ikke her fra." Grøftekkanterne på begge sider var paradisiske med et mylder af forskellige vilde planter, og spraglede sommerfugle i alle de smukkeste farver, dansede let hen over blomsterne for at slå sig ned et kort øjeblik, og så flyve videre. Se, så var det rigtig sommer derude på landet.

Jeg holdt meget af at komme i brugsen, for lige inden for døren til højre var der en glasdisk med alverdens gode sager, såsom tegnebøger, punge, lommeknive, lommelygter og meget, meget andet. Det er helt sikkert, at mine øjne har været mange gange større end de lommepenge, jeg havde med til ferien. Men at drømme og ønske var da heldigvis gratis.

På et tidspunkt flyttede min onkel og moster fra røgterboligen til et dejligt nybygget hus, som lå ud til vejen mod Sejlstrup og Sdr.Harritslev.

De var ualmindelig gæstfrie, og husets beliggenhed gjorde da også, at alverdens mennesker ofte kiggede ind.

Især to husker jeg så tydeligt. Den ene kaldte de "Knywi". Når han talte, afbrød han med jævne mellemrum sig selv, trak højre mundvig et godt stykke op hvorefter han meget lydøst sugede luft ind mellem sine tænder for derefter at gå videre i sin beretning. Jeg hørte aldrig meget af, hvad han fortalte, for jeg ventede hele tiden spændt på, hvornår der skulle ny luft til.

Wulff var omvandrende spillemand, bugtaler, udbryderkonge og sikkert meget mere. Han spillede violin og kunne synge til, men han havde ikke en brik

i munden, og det bevirkede, at sangen fik en, synes jeg, aldeles morsom klang, så jeg var som regel nødt til at løbe udenfor for at kunne lade latteren blive befriet.

For øvrigt stiftede jeg nogle år senere igen bekendtskab med Wulff, idet han en sommerdag optrådte som udbryderkonge på havnen i Skagen. Han udfordrede et par stærke fiskere til at binde ham så hårdt de kunne med nogle reb, så ville Wulff bryde ud inden for ganske kort tid. Fiskerne bandt ham, og et eller andet må være mislykket for den stakels Wulff, for han kom først løs igen da et par behjertede fiskere nogle timer senere løste rebene op på ny.

Vi kunne færdes frit alle steder, og vi kunne gå og komme næsten som det passede os. Kun på ét tidspunkt skulle der være ro, og det var når onkel Ejnar sov sin middagsøvn på sofaen inde i stuen med Vendsyssel Tidende over hovedet. Han måtte jo tidligt op og i kostalden hver morgen, så det var nødvendigt med et par timers eftermiddagslur, inden han igen skulle igang med arbejdet.

Når køerne var malket og gennet på græs igen, og alle hestene var blevet vandet ved gårdens store vandtrug, kunne aftenfreden endelig sænke sig lidt efter lidt. Det betød også, at nu samledes alle - både unge og gamle - til et par fornøjelige timers hygge og leg.

Det var lykkelige år i Aastrup. Der er ikke mere forbindelse til gården. Min kusine og hendes mand var ansat der indtil for et par år siden. Da blev gården solgt, og de flyttede til en lejlighed i

Hjørring.

Når jeg er på de kanter, så kører jeg gerne turen gennem Sct.Knudsby over Aastrup og til Sdr.Harritslev. Jeg gør det helst alene, for så kan tankerne få frit spil, og så er det let endnu en gang at være feriedreng i fodermesterboligen på Aastrup.

Jeg var i sin tid elev på Hjørring Seminarium - for øvrigt nogle af de bedste år i mit voksenliv, men det er en anden historie. Der havde vi den tradition, at når storsten kom til reden på det gamle seminarium samledes alle i gården for at synge Aakjærs dejlige sang, "Han kommer med sommer, han kommer med sol."

Jeg har altid været meget betaget af disse linier fra sangen:

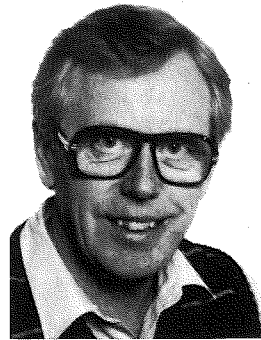
"...og oldingen ranker sin krogede krop i stuen, hvor slagværket dikker; og minderne dugger og læberne ber..." Især den sidste linie har jeg altid følt meget stærkt, ikke fordi jeg anser mig selv nogen olding, men fordi det altid er bevægende at mindes.

De minder, jeg her har skrevet om, er fra en lykkelig og rig barndom, ikke rig på mammon, men på forstående forældres kærlighed. Større tryghed i opvæksten findes ikke.

Jeg har flere gange nævnt min far og min mor, og det fremgår tydeligt, at min far på grund af sin sygdom ikke kunne tage så meget del i det daglige slid, men gjorde selvfølgelig, hvad han helbredsmæssigt kunne. Derfor skal de sidste linier handle om min mor, for uden hende havde hjemmet ikke fungeret. Hun var en slider, og bød sig selv meget.

Hun gav ikke op, selv i svære situationer var hendes valgsprog: "Vi kridter skoene endnu en gang." Hun lignede

min bedstefar, Niels Julius Bertelsen, og den sammenligning ville hun bestemt have været stolt af.

Jens Mølbak.

Planteheldvej 20 a, 2650 Hvidovre. Født 25.marts 1934 i Skagen. Bankuddannet. Lærereksamen fra Hjørring Seminarium 1962. Viceskoleinspektør ved Dansborgskolen i Hvidovre 1975. Skriftlige arbejder: Bette Nielses krig (sammen med Thøger Birkeland). 1992. Erindringsartikler i Skagens Avis og i Spejd.

Bondehuse i Østvendssyssel

Af Anna Kathrine Nielsen

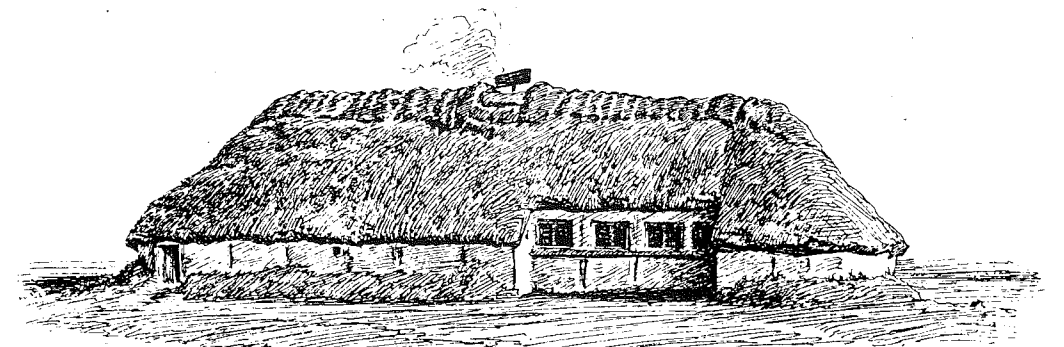
Vendssyssel er, i modsætning til et område som Fyn, fattigt på gamle bindingsværkshuse. Det skyldes formentlig mangel på egnede byggematerialer som egetræ til bindingsværket, men måske også, som nogle har fremhævet, vendelboernes byggelyst. Østvendssyssel var skovrigt i ældre tid, men skovene var efterhånden blevet forhugget; jernudvinning og saltsydning bærer en væsentlig del af skylden herfor.

De få, bevarede bindingsværkshuse repræsenterer nyere tid, og viden om ældre tids byggeskik hviler derfor på et spinkelt grundlag. Den tidlige forskning er Rasmus Mejlborg repræsentant for, og også Hakon Zangenberg har foretaget undersøgelser af dette emne. Ifølge

Zangenberg rummer det østlige Vendssyssel en yngre bebyggelse med flere enkeltgårde, færre kirker og store sogne.

Axel Steensberg fra Nationalmuseet føjede en brik til vor viden ved udgravninger i Bolle og Asaa 1938-39 og 1946. Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser har foretaget en del opmålinger i 1950'erne, og Try Museum har også opmålt et par huse, bl.a. Lille Knudsgård i Try, Dronninglund sogn. Det nordjyske projekt for dendrokronologi (årringedatering) har dateret flere huse for os, bl.a. Lille Knudsgårds stuehus, Østermølles lade og Tinghuset ved Voergård.

Karakteristisk for Vendssyssel er højremshuset eller udskudshuset. To ræk-

Lyrehus. Tegning: Carl Jensen (Gamle danske hjem, 1888).